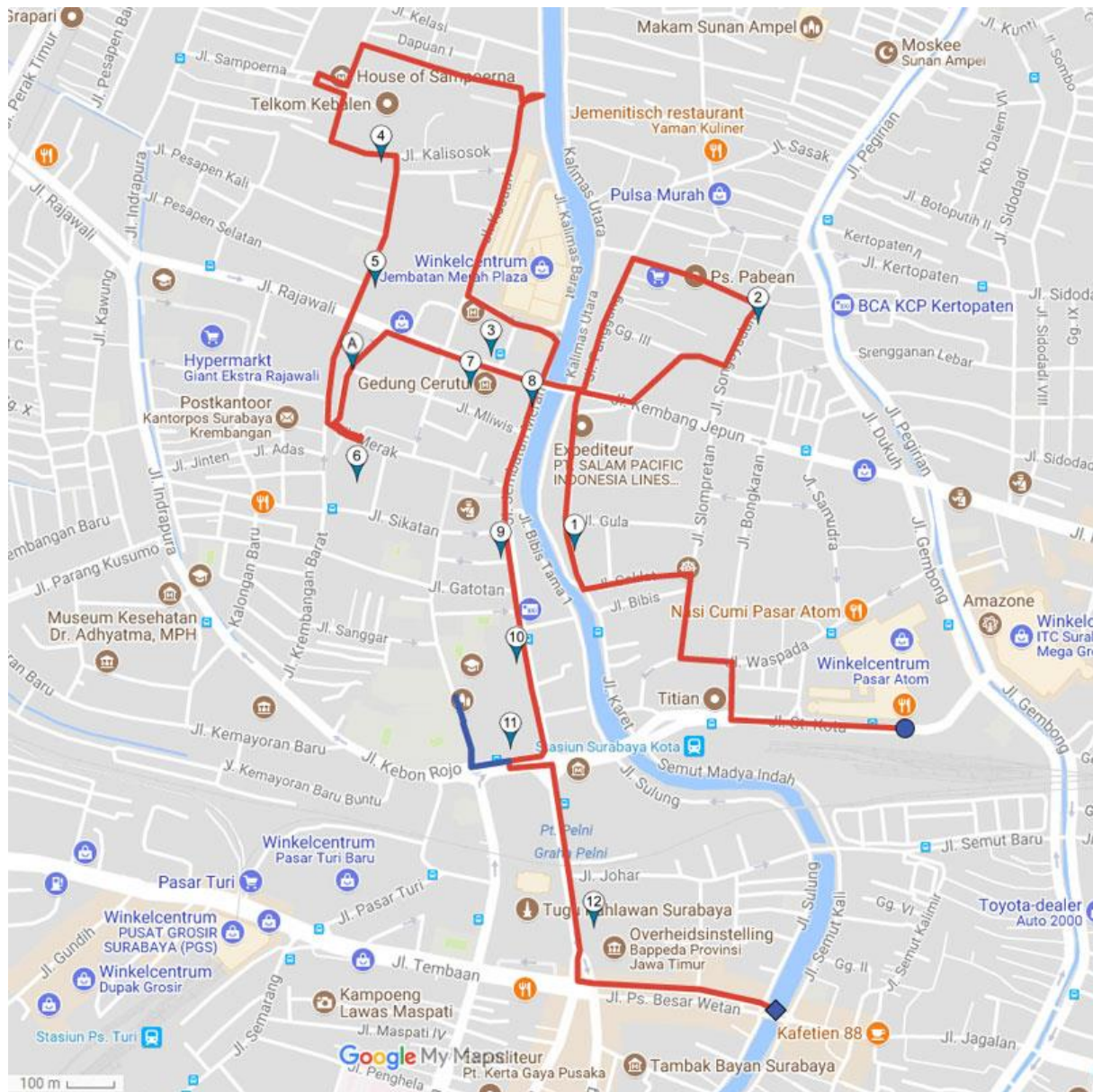

Surabaya – Benedenstad

Afstand: 7 km.

Een eenvoudig restaurant onderweg is Rumah Makan Laksana Jaya, Jl Krembangan Timur 32a

Begin van de wandeling: het voormalige station aan de **JI Stasiun Kota** (Stationsweg).

Station Kota, is het oudste station van Surabaya. In 1878 liep er een spoorlijn naar Pasuruan, die een jaar later verlengd was tot Malang.

Aan het station Kota stapten wij uit. De kaartjescontroleur, een jonge Javaan, kende mij van gezicht en keek mij verlegen aan. Mijn Javaanse lotgenoot droeg weer mijn koffertje. Plaatsen waren voor ons besproken in een 3e klasse wagon. Eigenlijk moet het 4e klasse zijn, maar daar de eendaagse slechts drie klassen heeft, was het derde klasse. [Walraven]

Ga, met de rug naar het station, **linksaf**.

Ga na Megah Plaza, bij de 2de zijstraat, **rechtsaf JI Bongkaran** (Bongkaran).

Rechts: JI Waspada.

Aan deze straat lag in vroeger tijd de tangsi Sambongan.

Toen de feestdagen voorbij waren, vertrok het jonge paar naar tangsi Sambongan, het kampement van Oerip. Gedurende de feestdagen had Djemini nog altijd op de grond geslapen tussen haar adiks en haar moeder. Nu zij Oerips vrouw was, diende ze het bed met hem te delen, begreep ze. Maar het zinde haar allerminst. Ze ontrolde haar matje op het bovenbed en klauterde erop. Verbaasd stak Oerip zijn hoofd uit de klamboe in het onderbed en vroeg zacht waarom ze niet bij hem kwam liggen. “Dank je feestelijk! Ik slaap niet met vreemden!” was Djemini’s antwoord. [Scholte]

Ga linksaf: JI Waspada (Sambongan).

Ga rechtsaf: JI Slompretan (Slompretan).

Ga linksaf: JI Coklat (Tepekongstraat).

Rechts: 2 Yayasan Sukhaloka (Chinese Tempel).

De tempel “Hok An Kiong”(Verblijfplaats van Geluk en Rust) in de Chineesche Tempelstraat, gewijd aan Ma Tjoo Poo, de patrones der zeelieden, is de oudste “klenteng” te Soerabaia; het gebouw moet omstreeks 1800 zijn opgericht.

Vroeger woonden de Chineezzen in bepaalde wijken bijeen en slechts bij uitzondering werd hun toegestaan in andere delen van de stad te wonen.

Rechts: 28 Naamloos (Pitcairn Syme & Co Handelmij).

Ga rechtsaf: JI Karet (Chineesche Voorstraat).

De Chinese Voorstraat is het punt waar Oost en West elkander op het innigst ontmoeten en indien het mogelijk ware, dat iemand op Soerabaia in het genot was van de nodige tijd, en daarbij van de nodige kalmte des gemoeds en de nodige geestelijke geposeerdheid (maar dat is natuurlijk niet mogelijk!), hij zou een dissertatie kunnen schrijven naar aanleiding van deze zelfde Chinese Voorstraat, waarop hij zonder slag of stoot zou promoveren aan elke Europese universiteit bij minstens twee faculteiten tegelijk, letteren en wijsbegeerte en / of geschiedenis!

In de Chinese Voorstraat heerst een chronisch gebrek aan witkalk. Het is echter niet onze bedoeling hierop bijzonder de nadruk te leggen, alsof dit een tekortkoming zou kunnen zijn van de Chinese Voorstraat, want wij zijn bevreesd, dat de Chinese Voorstraat niet meer ten volle de Chinese Voorstraat zou zijn, indien zij behoorlijk werd bewerkt met deze zuiverende en desinfecterende stof. Het is ermee als met oude wijn: hoe dikker de stoflaag die de flessen bedekt, en

hoe talrijker de spinnewebben die de toegang tot de bergplaats afsluiten, hoe fijner het ‘bouquet’ van de wijn en hoe groter de waardering van de connoisseur. [Walraven]

Rechts: 46 (1941: Soerabaia Veem / Handelsvereniging Java / Makelaar Gentis).

Rechts: 50 Rumah Sembayang Keluarga The Goan Tjing.

Plattegrond 1

Het huis van The Toan Ing.

Het huis van The Toan Ing echter is niet volkomen typisch Chineesch, het is eerder een fraaie, ruime met smaak ingerichte, vereuropeeschte woning. Vóór de grote galerij, die zich over de geheele breedte uitsteekt is een tuin, vol zonderling gegroeide en vervormde boomen, pagoden, Chineesche tempeltjes, gedrochtelijke porceleinen en steenen standbeelden en groteske bronzen voorstellingen van dieren, draken, goden en monsters. [Van Maurik]

Rechts: 72 N.B.

Rechts: 74 Rajawali Nusindo (Oei Tion Ham Concern)

Een zeer groote plaats neemt in het Semarangsche Zakenleven ongetwijfeld het Oei Tion Ham Concern in, Dit concern beheert zoowel industrieën, als im- en export-bedrijven in Ned.-Indië en China. Het hoofdkantoor is gevestigd te Semarang. De eerste grondslag voor dit concern werd gelegd in 1863, toen de vader van Majoor Oei Tion Ham, de Heer Oei Tjie Sien de firma Kian Gwan oprichtte. In 1890 volgde Majoor Oei Tion Ham zijn vader op. Het Concern heeft tegenwoordig branches te Semarang (Hoofdkantoor), Soerabaia, Batavia, Cheribon, Palembang, Djocja, Solo, Makasser, Singapore, Bangkok, Calcutta, Bombay, Karatchi, Shanghai, Hongkong en Amoy, terwijl agentschappen in verschillende landen zijn, waarvan wel de voornaamste te Londen en New-York.

Links: 63.

Handel Maatschappij Anemaet & Co, (63 is geen oud pand meer).

Ten Seldam heeft mij nooit vergeten en steeds kreeg ik van tijd tot tijd een brief van hem. Na al die soesah van Banjoewangi is hij, zoals ik reeds vroeger schreef, prachtig geslaagd op Soerabaia bij Anemaet & Co (dat is misschien nog wel familie van de 'ouwe juffrouw' uit de Nieuwe Tonge) en sedert een jaar is hij chef van het kantoor. Deze firma bezit verscheidene suikerfabrieken op Java en doet ook bankzaken, en op een van deze fabrieken heeft Ten Seldam mij nu gestopt. [Walraven]

Links: 77. Prima Wisata Dunia.

Nederlandsche Handel Maatschappij.

De Nederlandsche Handelmaatschappij, op initiatief van Koning Willem I uit het huis van Oranje-Nassau opgericht in 1824 (de Koning garandeerde een rente van 4½ % en tekende in voor 4 miljoen gulden), is een naamloze vennootschap van koophandel. De maatschappij speelde een cruciale rol in het cultuurstelsel.

Ga op de kruising **rechtsaf: JI Kembang Jepun** (Kembang Djepoeun).
Links: 180-182 Bank Mega (Java-China-Japan-lijn).

Gebouwd in 1927 naar een ontwerp van Job en Sprey.
Nu staat er in 'Nautica', dat is het orgaan van de Veeniging van Gezagvoerders en Stuurlieden in Ned. Indië, een verhaal over de Java-China-Japan-lijn. De directie is zoo vol lof over de prestaties van het personeel en uit in haar jaarverslag haar welgemeenden dank. Tegelijkertijd komt er f 45.000,-- beschikbaar van de overwinst ten bate van het personeel. Maar... al dat geld gaat naar het walpersoneel en het varende personeel krijgt niets! Het staat zwart op wit in Nautica en onze krant heeft het uitvoerig vermeld.
[Walraven]

Rechts: 167-169 Gedung Jawa Pos (Advocatenkantoren).
Rechts: 165 Kantor Suara Indonesia (o.a. Consulaat Japan).
Ga linksaf: JI Kali mati Kulon.
Ga rechtsaf: JI Kalimati Tengah (Tinglein).
Ga linksaf: JI Songoyudan (Songojoedan).
Ga linksaf: Pasar Pabean

Plattegrond 2

Naar aanleiding van de portefeuillewisseling van Koloniën, memoreert de *Pewarta Deli* de politieke loopbaan van den heer Idenburg en zegt ze, dat diens naam als Gouverneur Generaal en als Minister van Koloniën onafscheidelijk aan Indië is verbonden. Als G.G. was het streven om den Christelijken godsdienst sterk op den voorgrond te brengen en o.m. heeft hij de regeling willen doen invoeren dat es Zondags geen pasar zou worden gehouden. Dit heeft en opleving veroorzaakt van den Moslimschen godsdienst en deed de S.I. ontstaan, hetgeen zulk een opstanding teweegbracht, dat de initialen S.I. werden gezegd te beduiden 'Salah Idenburg' (salut, Idenburg).

Ga, na de pasar, **linksaf: JI Panggung** (Panggoeng).

We houden stil voor een kleine Arabische toko met twee ramen en een deur in het midden, waar in de etalage fluwelen mutsen en stoffen voor mannenkleding liggen. De kornet gaat naar binnen, komt weer buiten en begint de opelette van binnen te bekleden met grote Amerikaanse kranten. New York Sun, Boston Examiner, en Chicago Herald. Dan wordt de wagen volgedragen met grote, vieze, zwartberookte aarden potten, van boven dichtgebonden met een stuk mat, die scherpe vislucht verspreiden en op elkaar worden gestapeld tegen de kranten aan.
[Walraven]

Ga rechtsaf: JI Kembang Jepun.
Ga de Jembatan Merah over de Kali Mas over.

Eene houten brug ligt hier over de rivier en verbindt de Chinesche wijk met den oever, welke met reeds gemelde fraaije woonhuizen der Europeanen versierd is. [Olivier] Vervallen Weltevreden is nog sierlijk, elegant en proper, vergeleken bij deze groote, smerige, drukke stad, wier grootheid alle grootschheid, wier smerigheid alle schilderachtigheid, wier drukte alle gezelligheid mist.
[Couperus] De Roode brug – 1937 →

Ze vertelden me dat de avond tevoren een Engelse brigadegeneraal was vermoord door de BKR en dat zijn verminkte lijf als voer in de Kali Mas bij de Rode Brug was geworpen.
[Birney]

Op de Jembatan Merah, de Rode Brug over de Kali Mas, hoorde ik van mijn gids over het mythische gevecht tussen de Haai en de Krokodil, die het water ooit rood kleurden. [Birney]

Ga rechtsaf: Taman Jayengrono.

<p style="text-align: right;">Willemsplein – 1920 →</p> <p>Het plein was leeg op een enkele Opelette na, die met neergelaten zeilen midden in het water stond, dat zich in grote plassen had verzameld, daar waar het asfalt verzakkingen vertoonde. Ik liep dicht langs het grote kantoorgebouw van 'Internatio', hopende een taxi te ontdekken, die mij naar trein of autobus zou brengen, toen ik plotseling uit de richting van de Opelette luid mijn naam hoorde roepen. [Walraven]</p>	
---	---

Ga na het plein linksaf: Jl Garuda (Schoolstraat).

Links.

Plattegrond 3

Gebouw Internatio: Internationale Crediet- en Handelsvereniging 'Rotterdam', Rotterdamsche Lloyd, Jacobson van den Berg & Co., Vendu- en Commissiekantoor Brantas, Dept. v. Econ. Zaken: Consultatiebureau der Afdeeling Nijverheid, e.a.
Gebouwd door A.I.A. 1927-1931. Hierin moesten, met de kantoren, een deel der voor een im- en exportfirma zoo belangrijke goedangs in één gebouw vereenigd worden en wel zóódanig, dat bij noodzaak tot uitbreiding der kantooruimte, een deel der goedangs daarvoor direct zou zijn in te richten.

Links

De Javaasche Bank (1911-1912, Hulswit-Fermont-Cuypers).

Jammer is het alleen dat het gebouw niet mooi gelegen is op een punt namelijk waar weinig passage is. Hoe het zij, dat zal misschien veranderen vooral als de tegenover de Bank gelegen school eens mocht worden verplaatst. Die school levert nu het bezwaar op dat zij die zich naar de Bank begeven per rijtuig, stap voets moeten rijden om de lessen op school niet te storen ! Een hele last voor het verkeer.!

Aan de achterkant van het gebouw is de ingang van een klein museum. Open van 8 – 16 uur.

Rechts: 4 PT. Telkom (Hoofdkantoor Telefoonbedrijf, gebouwd naar ontwerp van Ghijsels uit 1914).

Ga rechtsaf: Jl Kasuari (Werfstraat).

Links.

Straf-Gevangenis en Huis van Bewaring.
Te Soerabaia gingen wij in een 'Amco' naar de gevangenis in de Werfstraat, waar de hoofdagent mij, en de stukken, afleverde bij de administrateur. Hij ontving voor alles een ontvangstbewijs, voor de stukken en ook voor de menselijke bijlage. [Walraven]
Zij brachten me chocolade en andere eetwaren mee, zodat ik de vrijwel ongenietbare gevangeniskost – rijst met een frikkadelletje en veel sambal, alles met een onmiskenbare blikmaak – tenminste voor een deel kon laten staan. [Koch]

Rechts: De Munt lag waarschijnlijk noordelijk en schuin tegenover de ingang van de gevangenis.

... en de Munt zijn zeer belangrijke inrigtingen. [...] De arbeiders werken twee aan twee; de eene trapt de specie met den voet en de andere geeft er den vorm aan. Dit laatste vooral geschiedt met eene buitengewone behendigheid. Zij vervangen elkaar om de acht dagen, na verloop van welken tijd de trapper zijne voetzolen heeft doorgetreden, hetwelk echter geene schadelijke gevolgen heeft, want, nadat hij acht dagen met kneeden, in een zittende houding heeft doorgebracht, zijn zijne voeten weder volkomen hersteld. De aldus gemaakte vormen worden in den zonneschijn gedroogd. [Olivier]

Links: 19de eeuwse huizen.

De eene oever is met fraaie, helderwitte woningen van Europeanen omzoomd, en levert een fraai gezigt op, terwijl de overzijde wel een woeliger, maar gansch niet bekoorlijker schouwspel vertoont, en veelal herbergen, openbare huizen voor de zeelieden en dergelijke gebouwen bevat. [Olivier]

Links: Jl Kali Sosok Kidul.

En daarbij heeft Speenhoff dan een prentje getekend van zo'n Indischman met verlof, zoals ze ook inderdaad waren, want zelf heb ik ze ook zo gekend. In Holland namelijk, in vroeger jaren. En het is wel heel vreemd, of liever opmerkelijk, dat men zulke typen van mensen tegenwoordig niet meer ontmoet. Wij zijn nu allen gezonder en flinker, wij hebben meer kleur op onze gezichten en wij zien niet zo geel van de leverziekte. Misschien komt dat, omdat we niet meer wonen op Kali Sosok en geen water meer drinken uit de leksteen en ons beter voelen en hygiënischer leven. [Walraven]

Ga na nr. 35 linksaf Jl Nelayan (Schrijnwerkerstraat).

Ga linksaf Jl Kebalen Timur (Kleine Kebalenstraat).

Ga rechtsaf Jl Sampurna (Weezenstraat).

Rechts: House of Sampurna.

Het snuiven is derhalve bij den Javaan weinig bekend, maar wel het rooken. De gemeene man rolt een weinig inlandschen tabak in een stukje dun palmsblad, en vormt aldus een smakelijk roko of sigaartje. De meer aanzienlijke Inlander rookt lange, dikke sigaren, insgelijks van palmsbladen gevormd, maar waarvan de tabak met zeer geurige bestanddelen vermengd is, zoo dat zulk eene sigaar de geheele kamer parfumeert. [Olivier] Otto hield hem het doosje sigaretten voor. 'Kom, Chrissie, vroeger rookte je ook als een schoorsteen! Dit is de enige originele krètèk, beter dan Koyo, dat merk van de Nipponners. Kreeg jij toen van de distributie in het kamp. Smookten wij samen op dat veldje daar.' [Springer]

Ga in het museum de trap op naar de 1ste etage voor een zicht op de productie van de sigaretten.

Ga terug naar de hoek van de straat en rechtsaf Jl Kebalen Timur.

Ga linksaf: Jl Kutilang (Constructiestraat).

Links:

Plattegrond 4

Een van de gebouwen van een voormalig groot complex: de Constructiewinkel. De onderscheidene ruime gebouwen van den Constructiewinkel bevatten de werkplaatsen der sloopstimmerlieden, blok- en pompenmakers, kuipers, koperslagers, blikslagers, schilders, geweermakers, smids, zadelmakers en houtzagers, mitsgaders de ankersmederij en de kogelgieterij. Voor elke dezer handwerken zijn opene lootsen opgerigt, die met pannen gedekt zijn. [Olivier]

Ga rechtsaf: Jl Kutilang.

Nieuw Holland straat.

Op een dag moest ik aan deze voorvechtster der vrouwen-emancipatie een boodschapleitje (dat destijds de rol van telefoon vervulde) van mijn vader brengen. Al was ik toen nog maar een dreumes van zes – er was veel wat mij nu nog duidelijk voor den geest staat.

Mina Kruseman woonde in die jaren op de bovenwoning van een groot huis, ik meen in de Nieuw Hollandstraat, niet ver van het Marine Hotel.[Ido]

Links: (Muur Gevangenis Werfstraat)

Plattegrond 5

**“Is de ringmuur om de gevangenis voldoende hoog?”
Een ringmuur, waar elke Kromo met het grootste genoegen over heen klimt, is niet voldoende hoog, zou ik zeggen. Maar ik maak daar geen ruzie over; de enkele assistent-residenten, die het wél gedaan hebben en beweerden, dat de ringmuren te laag waren tegenover Kromo’s behendigheid, zijn er bekaaid afgekomen, [Gonggrijp]**

Rechts: 5 Platon Handel Mij / Consulaat van Frankrijk).

Rechts: 1 Pantja Niaga (Handel- Maatschappij Harmsen, Verwey & Co / Handel-Maatschappij Dunlop & Co. / Belgisch Consulaat / Handelsvereniging “Oost-Indië”).

Steek Jl Rajawali over.

En ga **recht**door: Jl Krembangan Barat.

Krembangan Westerkade.

Het is zeker dat omstreeks 1880 een groot deel van de Indo-groep verpauperiseerd was en aan de zelfkant van de samenleving leefde, in de kampong – al bleef hij voor de Indonesische kampongbewoner altijd de ‘Europeaan’ – of aan de rand van de kampong of in de toenmalige specifieke Indo-buurtten als Kemajoran (in Batavia), Krambangan (in Soerabaja) of Karangbidara (in Semarang). [Nieuwenhuys]

**Omdat ik niet wist hoe gauw ze in Krembangan een voorwendsel vinden om twist uit te lokken en te vechten, zat ik in het nauw voor ik er erg in had. Iemand keek uit een open voorgalerijtje naar me terwijl ik langzaam fietsend en belangstellend rondkijkend voortreed. Ik meende het gezicht te kennen en keek wat langer dan eigenlijk wel fatsoenlijk was. Toen hoorde ik een stem iets roepen als een groet of zo. En stom genoeg stapte ik af. [Mahieu]
Krembangan was al ver voor de oorlog berucht omdat daar de gemeenste vechtersbazen rondhingen. [Birney]**

Rechts: 71.

Waarschijnlijk de militaire ‘Groote Kantine’.

[1917] We lezen in het Soer. Nbl.: Het is verschrikkelijk op welke wijze voornamelijk de Arabische huiseigenaren, in den laatsten tijd de huishuren opjagen, speciaal van die gebouwen welke totnogtoe door Europeanen met kleine beurzen werden bewoond. Voor de meesten zijn die huizen thans zelfs onbereikbaar geworden, om enkele voorbeelden te noemen in de straat achter de cantine werd de huishuur van een der bewoners plotseling opgedreven van 45 tot 85 gulden.

Ga linksaf: JI Merak (Comedieplein).

Rechts Matrik Hansip - Kantor PT. Perkebunan 23.

Plattegrond 6

Handelsvereniging "Amsterdam" (1925, Fermont-Cuyppers).
In die jaren werd duidelijk, hoezeer Nederlands-Indië sociaal-economisch en financieel van zijn export afhankelijk was, en hoe kwetsbaar die export was. Van de ongeveer 180 suikerfabrieken werd de helft gesloten, de prijzen van andere producten – rubber, thee, koffie, copra, mais, tapioca-producten enz. – daalden sterk en de werkloosheid, die ook in de zg. hausse-jaren 1925-29 aangegroeid was, nam nog veel sterker toe. [Koch]

Op de 1ste etage bevinden zich een aantal afbeeldingen naar ontwerp van Nieuwenkamp waaronder een van het Hoofdkantoor van de N.V. Handelsvereniging "Amsterdam" op de Nieuwezijds Voorburgwal, 162 in Amsterdam.

Ga terug en houd rechts aan: JI Krembangan Timur (Krembangan Oosterkade).

Links: 32a: Rumah Makan Laksana Jaya.

Plattegrond A

Ga rechtsaf: JI Rajiwali (Heerenstraat).

Links: 18-20 (Assurantie Maatschappij 'De Nederlanden' van 1845).

Rechts: 35 (Handel Maatschappij Güntzel & Schumacher).

Rechts: 31 (Agentschap Singer Sewing Machine Company).

Rechts: 29 Yayasan Dana Pensiun.

Centrale Organisatie van de Suikerindustrie in Nederlandsch-Indië: het Suikersyndicaat. (1917-1918, Pinedo en Job)
 De suikerindustrie is in de laatste jaren in werkelijkheid wat zij vroeger in schijn was, n.l. een macht in den staat en wel sedert 't ontstaan van de machtige vereeniging, die men "Algemeen Syndicaat van suikerfabrikanten op Java" noemt,
In de suiker zijn nog geen mensen ontslagen en ook zijn de salarissen nog niet verminderd, maar de plannen tot het laatste bestaan bij de de heeren werkgevers (die in een sterke vereeniging zijn georganiseerd) en we wachten maar op de dingen, die komen zullen. [Walraven]

Rechts: 15 Usodo D/H Oud (Wed. G. Oud & Co, Wijnkoopers, destillateurs, Importeurs).

Links: JI Kasuari (Werfstraat). In die straat: **rechts:** 2 BNI (Hagemeyer & Co. / Arbeidsinspectie) en

Links: 1.

1. Na WO II: Parket Officier van Justitie.

Ik stootte de blinden open, die tegen de zon gesloten waren en het vertrek in een vaal halfduister hulden. Onmiddellijk viel de gloed naar binnen en vervulde de ruimte met een onbehaaglijke hitte. Het grote, oude bureau was leeg, op een enkel stuk na: een lijvig dossier, dat uitnodigend was neergelegd op de plaats waar het vloeiblad hoorde te liggen. Ik sloeg een lusteloze blik op de omslag: Dossier no. 1483, Zaak-Pa Romat, alias Amra. [Van der Hoogte]

Vervolg de JI Rajawali (Heerenstraat).
Rechts: 9-11 Hotel Arcadia.

Plattegrond 7

(9) Geo Wehry & Co., (11) Java Transport & Handel Mij.

Hij werd uitgezonden en werd op Soerabaia geplaatst, waar hij Chinese toko's moest bezoeken en trachten moest de bullen van Geo Wehry te verkopen, die bestonden in boter in blikken, Apollinaris, priktollen, cement in vaten, sokken en nethemden en alle mogelijke en onmogelijke artikelen meer. [Walraven]

Rechts: 7 (The Yokohama Specie Bank.)
Rechts: 1 Bank Mandiri (The Mitsui Bank Ltd.)
Recht voor de brug stond het voormalig gemeentehuis.

Gemeenteraad.

De gemeenteraad bestond [toentertijd] uit benoemde en gekozen leden; enkele ambtenaren waren ambtshalve lid, o.a. de regent van Soerabaia, die overigens het enige Indonesische lid van de raad was, en de 'kapitein' der Chinezen. De gekozen leden waren candidaat gesteld door de Soerabaiase Kiesvereniging en behoorden alle tot de 'gros-bonnets'. Er was een vertegenwoordiger van de winkelstand, maar de kleine man, de Indo-Europeaan van Soerabaia's benedenstad, was niet vertegenwoordigd tot, in 1913, de Soerabaiase afdeling van de Indische Partij van Douwes Dekker aan de verkiezingen ging deelnemen. [Koch]

Ga linksaf: JI Jembatan Merah.

Willemskade.

Op de Willemskade tot aan de Roode brug (Djambattan-Mera) en in de aangrenzende straten is een verbazend groot handelsvertier. Men ziet het den menschen aan, dat zij niet wandelen, maar zich voortspoeden om te komen waar zij wezen willen, om hun zaken aftedoen. Onophoudelijk rijden daar kossongs, leelijke, oude, afgedankte open kalessen met twee armoedige paarden bESPANNEN, om de handelaars van het eene kantoor naar 't andere te brengen. [Van Maurik]

Rechts: (27) op de hoek: Bank Mandiri.

Plattegrond 8

Nederlandsch Indische Handelsbank. (1906, Moojen)
De Nederlandse Handel Maatschappij, de Escompto en de N-I Handelsbank waren de drie grote, algemene banken in Nederlands-Indië.
Het was voor de Handelsbank een voordeel dat zij een belangrijk aandelenpakket in het bezit had van de cultuurbank de Nederlandsch Indische Landbouw-Maatschappij.
Die bank had een agentschap op nr. 25.

Rechts: 19-23 PT. Aperdi. (Amsterdamsche Maatschappij van Levensverzekering: Amstleven.)

(1900, ontwerp van Hulswit bewerkt door Berlage.)
Bij de deur beelden van Mendes da Costa. Boven de ingang een tegeltableau van Toorop, waarop de oprichtingsdatum van de maatschappij staat vermeld en met rechts en links van de 'godheid' een Indonesische en een Europese vrouw. Op het dak een rek voor het naambord.
[1923] De laatste berichten meldden, Dr.P.H. Berlage komt naar Indië in verband met een regeeringsopdracht tot uitbrenging van een advies over de restauratie der Indische monumenten. Dr. Berlage zal – nadat vele West – en Oostmoessons zijn gegaan over de gebouwen die hij in het Moederland voor 't verre Oosten ontwierp, thans gelegenheid hebben persoonlijk kennis te nemen van de uitvoering zijner geestesproducten.

Rechts: 11 PT. Asuransi Jiwasraya (1941: Levensverzekering- en Lijfrente Mij. NILLMIJ van 1859.)
NB. Teksten op de gevel in de zijstraat.
Rechts: 5 Perkebunan X.

Koloniale Bank. (1925) Gedenksteden: links en rechts na de ingang.
Boven de ingang Kalakop, de "handtekening" van Wolff Schoemaker
De eigen suikerondernemingen stonden per ultimo 1933 te boek voor rond 5 miljoen gulden, de deelnemingen in suikerondernemingen voor f 8.284.501,-. Het is zeker, dat hierop in verband met de moeilijkheden in de suikercultuur zeer aanzienlijke afschrijvingen zullen moeten plaatsvinden. [...] De suikerondernemingen der Koloniale Bank zijn alle op Midden- en Oost-Java gelegen. De Bank heeft daarom eigen agentschappen te Soerabaya (Hoofdagenschap) en Semarang.

Rechts: 1.

Hoofdkantoor Gemeente Spaarbank.
De oudste was de Nuts-spaarbank van Soerabaja, die uit 1833 dateert en toen mede door toedoen van vrijmetselaren tot stand gekomen is.
Van sparen komt dan ook niet veel, behalve dat er maandelijks 15% van mijn salaris voor mij op de Spaarbank wordt gezet, dat ik uitgekeerd krijg als ik wegga, of anders bij het bereiken van den 45-jarigen leeftijd. [Walraven]

Rechts: Jl Cendrawasih (Roomsche Kerkstraat).
1822 -1900 stond er een R.K Kerk in deze straat. De kerk stond op een 'eiland', vrij van de kazerne links en de gebouwen rechts.

Vervolg de Jl Jembatan Merah.

Rechts: Polrestabes.

Hoofdbureau van Politie op het Paradeplein.
Ik kon heel moeilijk wat krijgen, want het is hier tegenwoordig een slechte tijd voor de Europeanen; er lopen er honderden werkloos, vooral in de grote steden en het komt telkens voor dat er Europeanen op kosten van het gouvernement als behoeftige naar Holland teruggaan, iets wat vroeger ongehoord was. Op Soerabaia en Batavia geeft de politie b.v. gratis nachtverblijf aan Europeanen, wie heeft daar vroeger in den Oost ooit van gehoord? [Walraven]

Rechts: 37 KPB Nusantara.

Plattegrond 9

De Nederlanden van 1845.
Intern: aan de zijkant van de trappen: gebrandschilderd glas.
Tevens vestigingsplaats van het Algemeen Landbouw-syndikaat.
De gemeenteraad van Soerabaia had besloten om nieuwe, nogal kostbare urinoirs te plaatsen. Ze werden, volgens de krant van Wijbrands, 'ingewijd bij monde van' mr. Paets tot Gansoyen, voorzitter van het Algemeen Landbouw-syndikaat. [Koch]

Ga recht door: Jl Veteran (Sociëteitstraat).
Links: 42-44 Bank Mandiri.

Borneo Sumatra Handel Maatschappij: Borsumij.

(1935, Citroen). Front begane grond is verbouwd.
 Lemei: ... terwijl kort voor zijn overlijden de voltooiing plaats vond van het kantoorpand van de Borneo-Sumatra Handel Mij. Het interieur van dit gebouw is wel bijzonder geslaagd. Fraai is de ruimtewerking en verlichting van de kantoorhal.

Rechts: 19-21 AA Energy.

Wellenstein, Krause & Co en de Handelsvereniging te Soerabaja.

Gebouwd voor het Amsterdamsche Kantoor voor Indische Zaken: Akiz, alleenvertegenwoordigers van de Firma Sulzer freres Winterthur (motoren, machines etc).

Links: 30 PT. ODI.

Accountantskantoor H.J. Vooren / Olveh van 1879.

Eens kwam er een NSB-er, Dierdorp, van beroep accountant bij het kantoor Vooren, wiens vrouw in Europa was. Zijn vrouw had hem goed verzorgd en hem zelfs de beste baboe gelaten om voor hem te wasschen en zijn hotelkamer te verzorgen. De baboe was zelf getrouwd, en dus 'safe'. Hij verlangde echter nog andere diensten van de baboe, die zij hem ook gewillig bewees. Alleen kreeg zij nooit iets van hem ter belooning. [Walraven]

Rechts: 3.

Plattegrond 10

Boekhandel en Drukkerij v/h G.C.T. van Dorp. (1923, Wolff Schoemaker)

Er zijn hier op Soerabaia goede boekwinkels en op het gebied van kinderboeken is er van alles. En de mensen koopen ze ook, want we leven immers in de eeuw van het kind! Veel wijsneuzigheden en theorieën van 'het mooie handje' en kwasi-leerzaamheid en deugdzaamheid en 'naarstigheit' zijn gelukkig van de baan en vooral ook de vrome boekjes zie je niet meer. De vrome boekjes waren nog wel het ergste, al beweer ik daarmee niet, dat een kind niets van godsdienst moet weten. [Walraven]

Links:

Gebouwd door Job en Sprey voor N.V. Pharmaceutische Import Maatschappij Helmig & Co., Soerabaia (Hoofdkantoor) – Groothandel in Chemicaliën – Fabrikanten van Verf, Vernis, Creolin, Zeep en Chemicaliën.

Rechts: tussen de huizen door, zicht op de achterkant van de R.K. kerk.

Des 's morgens ten 8 ure vereenigden zich de heeren [...] tot het bezichtigen van het in aanbouw zijnd R.K. Kerkgebouw, een voor Indië niet alledaagsch bouwwerk. De bouwmeester de heer Westmaas, was zoo vriendelijk het gebouw in nagenoeg al zijn onderdelen te doen bezichtigen, hetgeen natuurlijk den heeren zeer aangenaam was en waarvoor genoemden Architect bij die gelegenheid dan ook den welgemeenden dank werd betuigd van alle aanwezige leden der V.v.B.

Links: 6-8. Pertamina.

De Bataafsche Petroleum Maatschappij Handelszaken. Voordien Sociëteit Concordia, waar ook opera- en toneelvoorstellingen werden gegeven. (Verbouwing 1935, Citroen). **De sociëteit Concordia, een prachtig mooie zaal, in een goed gebouw, ligt in een vrij nette omgeving van fraaie, nieuwerwetsche, ruime toko's en handelshuizen, en hoewel die ontspanningsplaats goed bezocht wordt, draagt zij toch het kenmerk van den handel; overdag nl. is het er ledig, alleen des avonds komen de leden gebruik maken van de lees- en biljartzalen of de groote, fraaie marmere concertzaal. [Van Maurik]**

Rechts: Jl Kebon Rojo (Regentstraat) 10 Kantor Pos.

Plattegrond 11

Hoofdpostkantoor (Bolsius, 1926). Voordien plaats van de H.B.S. **Ik heb vrij bittere herinneringen aan de oversexed sfeer van mijn Surabajase H.B.S.-jaren. Wij meisjes hadden er een eigen tuin en recreatiegebouw, er werd niet aan sport gedaan en er was geen enkel kameraadschappelijk contact met de jongens, waarmee we in één klas zaten. In onze vrije tijd zaten we en praatten, altijd in die broeierige toon, altijd over 'de liefde'. Aan de overkant van het zonnige erf op de trappen van het hoofdgebouw zaten de jongens in soortgelijke, maar minder benauwde en meer branie-achtige gesprekken. [Romein-Verschoor]**

Om de R.K kerk te zien – Ga rechtsaf: Jl Kebon Rojo en vervolgens weer rechtsaf: Jl Kepanjen
 Rechts:Gereja Katolik Kelahiran St. Perawan Maria (Onze Lieve Vrouw Geboorte of Onze Lieve Vrouwekerk) (1900, Westmaas).

Ga rechtdoor: Jl Pahlawan (Aloon-Aloonstraat).

Rechts: Bank Indonesia, de plaats van de voormalige Stadstuin.

De stadstuin, een aardig plekje, als park aangelegd, biedt daartoe de gelegenheid. Iedereen, groot of klein, voornaam of eenvoudig, komt daar eendrachtelijk samen om vrij goede muziek te hooren, pret te maken, te dansen, te lachen en de zorgen van den dag te vergeten. Ik woonde ter gelegenheid van den verjaardag der Koningin op 31 Augustus een kinderfeest bij in den stadstuin, die fraai geillumineerd, een prachtig effect maakte. [Van Maurik]
Ze moet acht of tien jaar oud zijn geweest de kleine Djemini, toen ze tussen de andere nontonnens in stond te dringen voor de beste plaats om te kunnen kijken naar de feestende 'wong-londo' in Surabaia's Stadstuin, waar juist Matiné Dansant werd gegeven. Dat ze eigenlijk op pasar Turi moest zijn voor haar moeders boodschappen, och, moeders wachten wel. De tetterende muziek en ramee-ramee in die Stadstuin was zoveel meer opwindend voor een kleine gendoh die zich de tijd nam. [Scholte]

Links: 120 Bank Mandarin.

Lindeteves Stokvis. (1915, Hulswit-Fermont-Cuypers)

'De Maatschappij tot voortzetting der zaken Van der Linde & Teves' heette in 1899 al Lindeteves en zij handelde o.a. in vrachtwagens van General Motors, wegwalsen, motoren, drijfriemen, pompen, bordesplaten, plafondijzer, isolatiemateriaal voor de bouw etc.

Links: 116 Badan Penanamah Modal.

Surabaiasch Handelsblad, voordien Heerenmagazijn Pröttel.

Er zijn in Soerabaia twee kranten, het Soer. Handelsblad en de Indische Courant. De eerste is oud, de tweede is jong (15 jaar). De eerste is 'deftig' en wordt gelezen door 'mensen, die zichzelf respecteeren'; de tweede is niet deftig en wordt gelezen door mensen, die in 't openbaar over arbeidsaangelegenheden en zoo willen praten. [Walraven]

Links: 112 PT. Pelni.

Stoomvaart Maatschappij "Nederland".
(1931-1932, A.I.A.)

Ook is de 'Nederland' een Maatschappij met een goede reputatie. Ze hebben in de crisis hun personeel goed behandeld, ook al zijn er met vervroegd pensioen ontslagen. Maar de vroegere directieleden, vooral de heer OptenNoort, waren humane mensen. Over de tegenwoordige heer Bronsing is het oordeel naar het schijnt nogal verschillend, maar nieuwe bezems vegen schoon. [Walraven]

Zicht op viaduk.

Spoorwegviaduct SS (1932, Citroen).

Naar wij vernemen, worden volgens het Soer. Handelsblad van de zijde der gemeente Soerabaja nog pogingen gedaan, om de viaduct over Pasar Besar dusdanig gebouwd te krijgen, dat ook het stadsbeeld daarmede niet geschaad wordt. Zij hoopt de S.S. alsnog bereid te vinden, om door een architect een ontwerp te doen maken.

Lemei: Het S.S.-viaduct is een voorbeeld van geslaagde utiliteitsbouw. De vormgeving van het materiaal gewapend beton is bij dit werk zeer zuiver.

Na het spoorwegviaduct **rechts**:

Zijn "gambar idoep" (levende beelden = bioscoop), welke gevestigd was onder een grooten djoewetboom op het terrein langs de tegenwoordige "hooge baan", ten Noorden van het gebouw van den Raad van Justitie, wekte iederen avond de groote belangstelling van de ingezetenen, vooral van de Inheemschen.

Rechts: Taman Pahlawan met het vrijheidsmonument Tugu Pahlawan en Museum Perjuangan, ter herinnering aan de 'vrijheidsstrijd van de jongeren' in november 1945.

De nieuwe Britse commandant stelde opnieuw de eis dat de wapens zouden worden ingeleverd – dat werd opnieuw geweigerd en Soerabaja, waar de Britten troepen ter sterkte van een divisie inzetten, was vervolgens drie weken lang het toneel van bloedige gevechten waarbij de Indonesische strijdgroepen naar schatting zesduizend man verloren. Soerabaja moesten zij prijsgeven maar hun strijd lust was niet gebroken.

Tot oktober 1945 stond hier het gebouw van de Raad van Justitie.

In dit gebouw is het ultimatum geweigerd dat de jonge Indonesische strijders zich in de strijd met de Engelsen moesten overgeven. Het gebouw is door de jongeren veroverd en verwoest

... en hoewel ook de rechtbank streng en ijzig bleef bij alles, de president mij elk ogenblik toeriep: "Houd uw mond, mijnheer Walraven!" als vreesde hij het ergste van elk woord, dat ik ontijdig zou spreken [Walraven]

Intussen werd ik gedagvaard om voor de raad van justitie te verschijnen als beklagde, wegens mijn beschuldiging aan het adres der regering dat zij de spoorwegstaking had uitgelokt. [Koch]

Ze kwamen op mij af, trapten me in elkaar en sleurden me mee naar hun hoofdkwartier, gevestigd in het voormalige Paleis van Justitie, tegenover het gouvernementskantoor aan de Pasar Besar. [Birney]

Links: 110 Kantor Gubernur. (Kantoor van de Gouverneur van Oost Java. – 1929-1931, Lemei)

Plattegrond 12

In kringen van het binnenlandsch bestuur wordt nog dit jaar [1917] de instelling verwacht van een gouvernement Oost-Java met Soerabaia als hoofdzetel.

Het Gouverneurskantoor aan den Aloon-Aloon, dat eenige jaren na de instelling van de Provincie Oost-Java tot stand kwam en waarin behalve het Provinciaal Bestuur verschillende Landskantoren gevestigd zijn.

Toen de zestiende augustus aanbrak, liep ik gewapend met een gevechtisdolk door de Pasar Besar in de richting van het gouvernementsgebouw. Daar zag ik dat de Japanse vlag werd neergehaald. Even later werd het rood-wit-blauw gehesen. [Birney]

Kort nadat ik het rechtbankvonnis omtrent mijn weigering te opteren voor de Indonesische nationaliteit had ontvangen, ging ik naar het gouvernementskantoor aan de Pasar Besar.

Daar vroeg ik een paspoort aan. [Birney]

De volgende ochtend wandelde ik het gouvernementskantoor binnen en ik wendde mij tot de hoofdmandoer, die mij bracht bij de afdeling Personeelszaken, die mij doorstuurde naar de resident ter beschikking, die mij vriendelijk in overweging gaf mij te doen aandienen bij de gouverneur. [Alberts]

Ik reed naar het gouvernementskantoor en kreeg daar in pakjes tienduizend rijksdaalders uitgeteld. [Alberts]

Links: tussen het Kantor Gubernur en de hoek lag het ('oude') Restaurant Hellendoorn.

En een dame, die ik al zeventien jaar geleden kende toen ze nog korte rokken droeg en een blonde vlecht op haar rug, bracht me naar een hoekje van de stand, haalde een oude foto van de wand en ziet: daar zaten de Indischmannen van Speenhoff aan een gastmaal in het oude Hellendoorn! [Walraven]

Rechts, op de hoek van de zijstraat.

Plaats van Luxor Restaurant en Bioscoop Luxor.

Ik heb eens met Goote in een bioscoop gezeten, die zoowat helemaal leeg was. Op Soerabaia, de Luxor bioscoop. Maar we hebben genoten van de film, die Soerabaia versmaadde. Nu verstonden we allebei goed Engelsch. Ik woonde al hier, maar Goote is er later nog eens een keer gaan kijken, en toen was de bioscoop weer even woest en leeg. [Walraven]

Tegenover de Luxorbioscoop aan de aloen-aloen begon die dag de terreur tegen de jappen. Ik zag een Javaanse jongen met een takeyari een nietsvermoedende Japanse soldaat van achteren aanvallen. Hij stak die speer dwars door het lichaam van die soldaat en riep 'Sendjata makan toean!' [Birney]

Zicht op: gebouw tussen links de Jl Pahlawan en rechts Jl Kramat Gantung (Pasar Besar en Kramat Gantoeng).

Plaats van Restaurant (en 'taartjespaleis') Grimm.
Soerabaja krijgt plotseling een gansch ander aanzien bij de groote restauratie van Grimm, het geheel Europeesch ingerichte 'smulhuis', waarover zelfs Z.M. de Koning van Siam bij zijn bezoek zoo verrukt was, dat hij den kok een tijd lang er uit ontvoerde en voor geld en goede woorden mede naar Siam nam, opdat zijn koninklijk gehemelte, gestreeld en verwend als 't was door Grimm's fijne keuken, niet al te zeer zou beleedigd worden, door spijzen die minder smakelijk waren toebereid. [Van Maurik]

**Ga linksaf; Jl Pasar Besar Wetan (Pasar Besar Wetan).
Ga recht door naar de brug over de Kali Mas.**

Brug van Djagalan.
Het huis, althans de eetkamer, wordt daardoor een soort van haven, waar de geuren en smaken van verre streken regelmatig komen binnenwaaien; de basis van de Djakartaanse snoeplust is avontuurlijkheid. De Djakartaan gaat er prat op de beste saté-boer, de lekkerste lotèk-verkoopster, de bijzonderste bakso-venter en het royaalste nasi-ramas-tentje van de stad te kennen, niet alleen in Djakarta, maar waar hij ook komt. In Singapore heeft hij op het eind van de Sima Road de beste 'kari' en 'pastel' geproefd, hij kent de sotoverkoper bij de brug van Djagalan op Surabaya en weet hoe mpèmpè kapal silam van Palembang smaakt. [Robinson]

Hier en daar moest ik tot mijn knieën door dat stinkende water waden. Ik strompelde onder de Djagalanbrug door, richting viaduct. Het was een heldere nacht, maanloos maar met talloze sterren. [Birney]

Links: Jl Sulung.

Op een kaart uit 1867 ligt aan de oostkant van de rivier een kazerne.

Trots in zijn uniform marcheerde hij barvoets mee met zijn blanke wapenbroeders. En Djemini's vader was militair, die met zijn gezin in tangsi Sulung was ondergebracht. Djemini was dus een 'anak kolong', zoals alle tangsikinderen werden genoemd. Oorspronkelijk was dit als een scheld- en spotnaam bedoeld, later werd het een ere-naam die met trots werd gedragen toen de vaders terugkwamen uit de 'oorlogen': Bone, Bali, Lombok en Atjeh. Al dan niet onderscheiden met ordetekenen voor moed, beleid en trouw. [Scholte]

Deze wandeling is overgenomen van de website
www.IndischeLiteraireWandelingen.nl

Deze wandeling is samengesteld in samenwerking met
www.KantEnKlaarSuriname.com

